

Psalmhistoria och psalmval.

Jesper Svedbergs Lefwernes Beskrifning, utgiven av Gunnar Wetterberg, Lund, C. W. K. Gleerups förlag, 722 s. Kr. 25:—.

Bror Olsson: Psalmboken som folkbok, C. W. K. Gleerups förlag, 76 s. 1:75.

Fritiof Dahlby: Psalmbokskordans. Diakonistyrelsens förlag, 485.

Erik Montan-Åke V. Ström: Högmässans psalmer. Diakonistyrelsens förlag, 110 s. 3:—.

I den svenska psalmbokens intressanta historia finnes icke en period, som i dramatisk spänning kan mäta sig med 1690-talet, den tid då den karolinska psalmboken föddes. Den mest framträdande aktören i dramat, *Jesper Svedberg*, har själv svarat för att dess detaljer icke skulle bliva förgätna. I sin *Lefwernes Beskrifning*, som han nedskrev för sina barn och mindre som en krönika för den stora allmänheten, ägnar han ett väl tillmätt utrymme åt sin egen psalmbok, som han icke utan bitter ironi kallar för den olycklige Svedbergs psalmbok, allt ifrån den stunden han mitt i bibelöversättningsarbetet först fick uppslaget att åstadkomma en ordentligt redigerad psalmbok, som kunde anbefallas för hela landet, och allt intill den dag, då den hästlassvis kördes ut till Skeppsholmen, efter det att ortodoxissimi utdömt den som kättersk. Sedermera utskeppades den dock i lämpliga doser till den svenska församlingen i Nord-Amerika, som var ett av Svedbergs skötebarn. Där brukades, säger han, psalmboken, varav intet kätteri eller villfarande lära förspordes, utan med själarnas verkliga fromma och salighetsbefordran, och med mycken över mig önskad välsignelse. Svedberg tillägger: Så

tillåter icke Gud sitt ord alldeles förkvävas.

Det sista ordet är det icke minst karaktäristiska för Svedberg. I det spännande drama, som Svedberg kastas in i, agera ej blott samtidens människor: konungen, som håller sin nitiske trotjänare om ryggen emot hans avundsmän, och drottningen, ärkebiskopen och de andra biskoparna, professorer och andra personager. Bakom dem alla står Gud och djävulen. Gud ger sin tjänare bistånd, drift och välsignelse, och detta kan djävulen icke lida, utan han uppeggar alltid avundsmän och illdådare som söka förhindra att Guds verk vinner framgång, och de lyckas endels, fastän Svedberg som en klok förvaltare av Guds mångfaldiga nåd, till vilken han kan räkna kunglig ynnest, god ekonomi, begåvning och klokhets samt en obändig arbetslust, sökte säkra Guds och sitt verks framgång hos de inflytelserika i rikets och kyrkans ledning. Hans försiktighet var icke tillräcklig, trots att han upprepade gånger försäkrar konungen: Jag känner fratres. Och så blev slutet en kompromiss, 1695 års psalmbok, av Jesper Svedberg betecknad som den nödortföliga psalmboken, däri bl. a. en viktig del av hans egna psalmer uteslötos. Men när allt är färdigt kan han dock uppstamma ett Gudi ära, heder, lov och pris att hon ändå utkom med allas fägnad och fromma.

Detta är ju ingen objektiv krönika. Svedberg har säkert ej heller eftersträvat det. Tvärtom talar ett starkt lidelsfullt kynne från hans lewernes beskrivning. Men det är must och bredd över framställningen, ett verkligt karolinskt överdåd icke minst i de ymnigt flödande lärda citaten på skilda tungomål, psalmversar och mycket moraliska förmaningar.

Icke minst med hänsyn tagen till Svedbergs odiskutabla insats i den karolinska psalmbokens tillkomst och till de många för den hymnologiska forskningen intressanta detaljerna, till vilka också få räknas Svedbergs uppgifter om psalmförfattarnas namn, är *Gunnar Wetterberg* all tack värd för att han efter många års ospard möda fullföljt arbetet med att göra detta Svedbergs digra manuskript tillgängligt för allmänheten.

I Svedbergs levernesbeskrivning har *Bror Olsson*, *Wetterbergs* kollega vid Lunds universitetsbibliotek, funnit åtskilligt material för sin populära skrift om *Psalmboken som folkbok*. Svedberg var en flitig samlare och meddelade gärna i skrift episoder, som under nedskrivandet föll honom i minnet, också när de inte hade så mycket att säga i det sammanhang, där de anfördes. Ur denna och liknande källor har *Olsson* öst. Han besitter en utomordentlig förmåga att spåra upp och framdraga små episoder eller citat och att av de ofta mosaikartade detaljerna ge en intresseväckande bild av psalmbokens roll i vårt svenska folkliv. Den lilla skriften bör kunna vara högst användbar som ledning i studiecirklar och ungdomskretsar.

Med nöje, blandat med vemod, läser man de många berättelserna om vad psalmen betytt i det enskilda andaktslivet, i hemmet och eljest för vårt folk i dess olika folklager under gångna tider.

Ett spørsmål som författaren endast flyktigt vidrör, är den ställning, som psalmboken haft i den svenska folkskolan. Det är visserligen sant, som författaren påpekar, att psalmboken först genom 1919 års undervisningsplan för folkskolor blev officiellt anbefalld såsom läsebok, men faktiskt hade den dock från och med folkskolans grundläggning innehaft en

priviligierad ställning i varje fall som sångbok, eftersom folkskolans arbetsdag skulle inledas med morgonbön, till vilken psalmsången hörde, om också icke obligatoriskt, så dock självfallet, i varje fall där läraren kunde sjunga. Psalmboken har också under folkskolans hundraåriga tillvaro varit en självfallen lärobok i kristendomsundervisningen. Den har därmed varit en lärobok vid sidan om andra läroböcker och en sångbok vid sidan om andra sångböcker, och en lärobok, som i hela landet ägt en alldeles enhetlig gestalt. Andock har säkerligen författaren rätt, då han konstaterar att psalmbokens plats i folklivet under samma århundrade minskats. Varav beror det att psalmboken i folkskolan icke kunnat hindra detta? Författaren tar icke upp spørsmålet. Det borde vara en intressant uppgift. Beror det av att de psalmer, som inpräglats i folkskolan, liksom i andra läroanstalter, med tiden förknippades med slentrianmässigt rabbel eller med vårdslösa morgonböner, där urvalet av psalmer och koralmelodier ofta blev alltför inskränkt för att psalmen skulle leva i älskat minne. Också för de olika skolorna i vårt land är för visso, icke minst när det gäller morgonbönerna, psalmvalet ett svårt men mycket viktigt kapitel. Här står läraren inför samma, alltid lika aktuella problem, som prästen vilken har att bestämma högmässans psalmer en gång i veckan året om.

En hjälp ha de båda fått till ett rikare utnyttjande av den nya svenska psalmboken i den av *Fritiof Dahlby* utgivna *Psalmbokskonkordans*, som med perfekt noggrannhet registrerar alla (eller åtminstone nästan alla) ord i 1937 års psalmbok. Där kan man alltså behändigt överblicka alla de ställen i psalmboken, varest exempelvis ordet »Herde» återfinnas, noggrant uppdelade i avdelningar ef-

ter den skiftning i betydelsen ordet äger. Här har en utmärkt hjälpkälla givits åt eventuella ledare av frågesportstävlingar i kyrkliga sammanlutningar.

Det är förträffligt att detta arbete utgivits så tidigt. Wallins psalmbok ägnades, vederligen, aldrig en så grundlig inventering, medan den gamla psalmboken först efter ett århundrades bruk inventerades år 1772 av J. Swederus.

När det gäller själva psalmsättning-
en är en sådan konkordans till en viss hjälp, om man förgäves i sitt minne söker rekonstruera en psalmvers, där några ord fastnat i ens minne. Söker man däremot att med utgångspunkt från en viss text, eller från ett för dagen och gudstjänsten karaktäristiskt ord i konkordansen efter psalmer, där ordet förekommer, blir man ofta besviken på resultatet. Ordet finnes där, kanske i en ny förut icke beaktad belysning eller i ett nytt sammanhang, men ofta bara som en tillfällighet, utan att det egentligen präglar versens mening. För så vitt man inte eftersträvar en viss småkvick fyndighet kan konkordansen aldrig ersätta, men väl bidra till, en god kännedom om psalmboken i dess helhet och det förblir dock huvudsaken för den som har den svåra uppgiften att välja psalmer.

En annan hjälp i psalmvalet föreligger i olika för gudstjänst upprättade psalmvalslistor. Helt nyss har en ny sådan lista sett dagen. *Erik Montan* och *Ake V. Ström* ha tillsammans utgivit ett häfte: *Högmäs-
sans psalmer*. En sådan psalmvalslista välkomnas säkerligen av alla präster nu när evangelieboken omredigerats och en ny konfrontering av evangelieboken med psalmboken är påkallad. Den är just nu påkallad även ur den synpunkten att en viss förtrogenhet

med hållbarheten i det nytillkomna inom 1937 års psalmbok har vunnits.

I förordet till sitt häfte ha författarna klarlagt sina synpunkter och urvalsprinciper. Här ha förf. åtskilliga tänkvärda saker att meddela. Inte minst sympatisk är deras deklARATION om rätta sättet för införande av nya melodier i högmässan. Man instämmer helt däri att det effektiva sättet att lära kyrkfolket nya koraler och nya psalmtexter är att, nu som förr, försiktigt och förståndigt använda dem i högmässan. Erfarenheten visar att man mycket väl kan inlära, även ganska svåra koralmelodier genom att exempelvis på predikstolspsalmens eller slutpsalmens plats (här är man ju minst beroende av dagen och kyrkoårstiden) uppta samma psalm, eller verser ur psalmer på samma melodi, under fyra, fem söndagar i följd. Övas de samtidigt med konfirmanderna, i ungdomskretsen och vid symöten går det bra, i varje fall då det gäller församlingar av måttlig storlek och med någon församlingskärna. Detta arbetssätt är vida effektivare än koralaftnar o. d.

Förf. ha synbarligen gått till sitt arbete med föresatsen att frigöra sig från gamla psalmvalsprinciper och att gjuta nytt liv i psalmsättningen. De ha därför, enligt förordet, under arbetet avhållit sig från närmare studium av sina föregångare. Till dessa höra främst Knut Peters, som med sin år 1938 utgivna fullständiga omarbetning av G. T. Lundblads Psalmvalslista fullföljt dennes pionjärarbete på att skapa en svensk psalmvalstradition. I själva verket har Lundblad-Peters anvisningar kommit att bli i hög grad normerande för den sista generationen präster, så att en viss consensus uppnåtts, i varje fall i fråga om introitus- och gradualpsalmerna. Detta föranledde Eidem att i sitt förslag till

kyrkoandbok upptaga en lista på dessa psalmer, varvid han, dock med ej få avvikelser, tillgodogjorde sig Peters psalmvalsförslag. I det väsentliga bygger den nya evangelieboken också på denna traditionella urvalsserie.

Av dessa evangeliebokens anvisningar ha förf. ej känt sig bundna. En snabb överblick ger vid handen att förf. ifråga om introituspsalmerna i flertalet fall föreslår andra än evangelieboken. Endast i 13 fall äro de reservationslöst tillfreds med dem, — de flesta övertagna från Peters och Eidem, eller endera — medan de i 39 fall föreslå nya psalmer före evangeliebokens. I fråga om gradualpsalmen äro förf. något mera nöjda. Där har evangeliebokens förslag reservationslöst accepterats i 34 fall av 74 möjliga. Detta ser nu allt ganska revolutionerande ut.

Jämför man emellertid närmare den uppgjorda listan med exempelvis de av Peters och Eidem föreslagna, så finner man att det här specifikt nya inte är så omfattande. Jag antecknar följande introituspsalmer, som alldeles saknas hos föregångarna: 1: 1, 8, 15: 1—2, 34: 1, 75: 3—4, 204: 1—3, 208: 1—2, 248: 1, 251: 3—4, 264, 265: 1, 357: 1—2, 475: 5—6, 479: 1—2, 506: 7—8, 531: 1, 534: 2—3, 591: 1, 595: 4. Motsvarande nummer för gradualserien bli (i båda fallen utan anspråk på fullständighet): 9: 6—8, 177, 315: 2—4, 427: 5—10, 531: 2—5, 574. I de flesta fall ha förf. enbart omplacerat de gamla psalmerna, eller valt andra versar.

Det är ganska intressant att beakta att den nya och otvivelaktigt ingående, inventering av psalmbeståndet, som de båda förf. gjort, icke medfört någon mera omfattande skörd av psalmer från det allra yngsta psalmbeståndet, och som ansetts kunnat tjäna på dessa punkter i högmässan. Dit kan egentligen räknas

bara 534 (på Mikaelidagen) i introitusserien och möjligen 177 (på 6 s. e. trett. d.) bland gradualerna. I själva verket bär det för förf. karaktäristiska i denna punkt en ganska konservativ prägel.

I en del fall synas man berättigad att ställa sig kritisk till det nyupptagna. Det torde vara en ringa del av våra präster och vårt lekfolk, som skulle uppskatta sv-psb. 264 (Evers: Tanke, som fåfängt spanar,) såsom introitus på 2 s. e. tref. Den är i minst lika hög grad som ps. 572 (Lär mig, du skog, att vissna glad, av evangelieboken föreslagen på 16 s. e. tref.) »mera en religiöst-lyrisk dikt än en egentlig psalm» för att citera förf:s karaktäristik av denna »psalm» (s. 86). På samma sätt torde flertalet ställa sig frågande inför dess koral. Mycket stridiga känslor väcker, som bekant, i skilda läger ps. 265 (Ingen hinner fram till den eviga ron), föreslagen som introitus på 2 s. i fastan. Den präst som vill visa hänsynsfullhet mot medarbetaren på orgelläktaren och icke i onödan väcka olust och irritation i samarbetet med kyrkomusikern gör klokt i att iakttaga försiktighet, då han på denna punkt följer förf. Lika frågande, fast av andra skäl, ställer jag mig till lämpligheten av ps. 574 (Jag vet mig en sömn i Jesu namn) såsom gradual på 24 s. e. tref.

Kanske kan det vara värt att påpeka några av de psalmer, som tidigare traditionellt upptagits i dessa båda högmässans viktigaste serier av psalmer, men som här uteslutits. Jag antecknar: ps. 212, 256, 261, 262, 341, 349, 397. Det är otvivelaktigt tyngre gods, men väger man det utmönstrade mot det nyttillkomna så frågar man sig om icke det lödigare godset fått ge vika för det umbärligare.

För psalmerna från och med predikstolspsalmen ha förf. principiellt

avstått från att ge alltför rikliga alternativförslag, såsom Peters enligt deras mening gjort, vilket synes dem ägnat att skapa förvirring, snarare än ge effektiv ledning. Motiveringen synes för den, som länge brukat Lundblad-Peters handledning något egendomlig, eftersom valet ofta fallit på någon av de senare psalmerna. Detta bevisar vad var man vet, nämligen att samma text ju ofta ger mycket skilda uppslag och ämnen efter predikanternas skilda teologiska och kyrkliga hållning. Emellertid äro förf:s anvisningar här mycket intressanta, då de tydligt ådagalägga vad som enligt deras uppfattning är det centrala i texten.

I fråga om valet av dessa senare psalmer ha förf. icke sällan ådagalagt en stor fyndighet. Även denna är principiell, då de, med Biskop Tor Andræ, anse att en viss överraskning på nummertavlorna kan äga stor psykologisk betydelse, och att de velat exemplifiera detta. Understundom har dock fyndigheten drivits till sin spets och torde för åtskilliga verka oangenämt chockerande. Den som vet att nummer 573 döljer Grundtvigs djupt allvarliga dödsberedelsepsalm torde ha svårt att uppskatta dess v. 7 som predikstolspsalm på 2: d. påsk. Versen för med sig alltför många associationer av psalmen i dess helhet för att kunna inpassas i ett påsksammanhang. — Den som lärt sig att avsluta sitt lördagscompletorium med ps. 453, blir förvisso häpen att se numret som predikstolspsalm på sexagesima, Guds ord söndag; visserligen talar den föreslagna v. 2 delvis om Guds ord, men hela psalmen och framför allt dess koral, som brukas uteslutande till denna psalm, är fast förknippad med helgsmålsbönen på lördagen och bör få reserveras för denna.

Förf. ha bemödat sig att plocka fram nya distributionspsalmer. I fråga om

de senare kräver man innerlig text och värdig stillsam koral. Granskar man förteckningen blir man en smula konfunderad. Kan man räkna ps. 604 (Luthers omdiktning av *Te deum*, föreslagen på 2: d pingst) till de innerliga psalmerna, eller 344 (Gå varsam samt min kristen, 2 s. e. tref.) den senare f. ö. en underlig uppmaning då nattvardsgästerna gå till altaret. Eller kan man anse tjänligt att under distributionen sjunga 255: 3 (Men den hjärtat framgent sluter), som föreslås på 14 s. e. tref. Detta må vara nog som en liten axplockning, för att visa de vanskligheter, som här bjuda sig.

Överhuvud tyckas förf. förorda korta distributionspsalmer, vilket förutsätter få nattvardsgäster eller mycken orgelmusik. På 3 s. e. tref. föreslås här ps. 272 med två korta versar och på 20 s. e. tref. 411 (Ditt verk är stort, men jag är svag) med tre korta versar.

När det gäller psalmen efter predikan hävda förf. att den synes vara minst beroende av kyrkoårets växling. En djärv tidsbrytning kan någon gång här vara befogad. Efter denna principiella förklaring bör man kanske inte bli häpen att på midfastosöndagen och på 5 s. i fastan i första serien finna föreslagen ps. 43, adventets stolta segerfanfar. Den som älskar psalmen kan ju f. ö. och med än större rätt fortsätta att sjunga den på palmsöndagen. Ej heller bör man kanske häpna över att på himmelfärdsdagen finna 58, som slutpsalm. Förf. karaktärisera den som klassisk julpsalm, men finna dess sista versar helt bära stämningen av himmelfärdsdagen. Detta lär man dock icke kunna påstå om dess melodi. För varje musikalisk människa väcka melodierna till 43 och 58 alldeles speciella advents- och julassociationer. På 2: d. pingst föreslås ps. 74 och på 16 s. e.

tref. 104, och på Mikaelidagen 63 eller 43.

Förf:s psalmvalsförslag ge otvivelaktigt anledning till diskussion och det torde bli tillfälle att senare upptaga åtskilliga detaljfrågor till när-

mare granskning. I den angelägna och viktiga fråga, som högmässans psalmval utgör, är emellertid varje ärligt försök, värt att omsorgsfullt prövas och undersökas. Otvivelaktigt äro förf. därför värda tack för sin möda.

Arthur Adell.

Ny homiletisk litteratur.

Tord och Ake V. Ström: I ordets ljus. S. K. D. hft. 8:50, inb. 11:50.

Epistelpostilla. Utgiven av Axel Malmberg. S. K. D. hft. 9:50, inb. 12:50.

Gösta Nelson: Tio skriftetal. Gleerup 3:50.

En modern andaktsbok med många och stora förtjänster är Tord och Ake V. Ströms »I ordets ljus», en samling betraktelser för kyrkoårets söckendagar över ord ur evangeliebokens texter. (Av dess 403 betraktelser ha 263 T. Ström och 140 A. V. Ström till författare.) Boken är enligt författarnas förord »mindre avsedd för dem som 'tryggt gå trampad stig' än för de många som 'dröja på steget'.» Därför ha också författarna flerstädes givit framställningen en undervisande karaktär. Detta är utan tvivel en stor förtjänst. Då boken ansluter sig till kyrkoåret, har den också tvingats ur den ensidighet, som betraktelseböcker emellanåt lida av. Här gives nu »en skön och nyttig undervisning» om ord, dop, bikt, nattvard, kyrka, ämbete, predikan, gudstjänst, kyrkogång osv. Särskilt synas anmälaren betraktelserna över kyrkan vara värdefulla. (Se ex.-vis sid. 225, 226 och 389 av A. Ström.) Här är nu ett försök att göra den moderna exegetikens forskningsresultat fruktbarande för församlinglivet. Men icke minst möda sig författarna att

tränga in i nutidsmänniskans vardagsproblem och där skänka henne ljus och ledning. Själva boktiteln, »I ordets ljus», anger intentionen att låta allt i människolivet bli belyst av ordet, äktenskap, hem, samhällsliv osv. Här komma ofta de varma och inträngande tonfallen från Tord Ström. De särskilda problem och svårigheter, som den innevarande krigs- och nödtiden föranleder, äro flitigt behandlade. Författarna ha en särskild gåva att tala enkelt och rakt på sak. Utan tvivel har deras bok, burens som den är också av ett starkt själavårdande intresse, möjlighet att bliva många människor till hjälp. Ännu värdefullare skulle denna andaktsbok enligt anmälarens uppfattning varit, om den även velat undervisa om nådens ordning och därvid givit en mera genomförd framställning om rättfärdiggörelsen genom tro. I detta avseende finnas en del oklarheter. (Ett exempel: »Därför, så snart en människa mottar kristendomen i tro och övertygelse, så känner hon sig frälst och omvänd.» sid. 198.) Det flitiga hänvisandet till nådemedlen reparerar dock i någon mån den bristande undervisningen i detta stycke. Slutligen må som en förtjänst också framhållas den kunnighet och omsorg, med vilken inledande och avslutande psalmversar valts till betraktelserna.

En annan bok, som ansluter sig till vår nya evangeliebok, är Axel Malm-